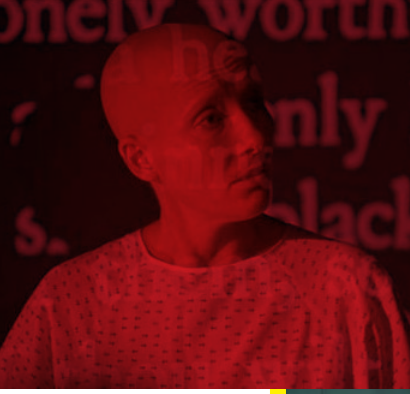

Amerikan Filmlerinde Hekimlik Söylemleri

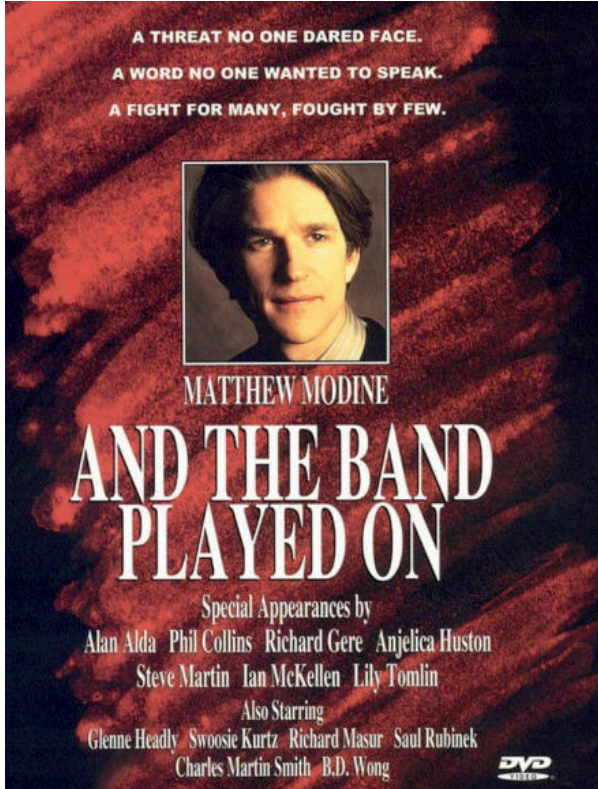
Doktorluk, hayatı ve insanlığı doğrudan etkileyen bir meslek. Belki de bu nedenle tıp ve hekimler, hayatı beyaz perdeye taşıyan sinemanın da ilk dönemlerden bu yana konusu. Hatta Shortland (1989) tıbbın “filmlerde yer verilen ilk meslek” olduğunu savunur. Bu noktada kabul edilen ilk tıp filmi de *The Country Doctor* (D.W. Griffith, 1909). Peki, sıkça hem başrol hem de yardımcı hatta anonim karakterler olarak beyaz perdeye gelen hekimler hakkında sinema nasıl bir söylem inşa ediyor? Dahası, filmlerin inşa ettiği bu söylemler önemli mi?

Barışkan ÜNAL

Anadolu Ajansı (AA) Dış ve Ekonomi Haberleri Yayın Müdürü.
Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü mezunu.
AA Washington Temsilciliği dahil, medya sektöründe 25 yıldır çeşitli görevlerde bulundu. “Sinemada Gazeteciler: Anlatılar, Arketipler ve Mitler” kitabı ile ulusal ve uluslararası dergi ve kitaplarda 14 makale/kitap bölümü var. Halen üniversitelerde sinema ve gazetecilik alanında dersler de vermektedir.

bariskan_unal@hotmail.com

Hekimlik çok göz önünde bir meslek olduğu için doktorların kendi imajının en büyük kaynağı yine olumlu ve olumsuz imgelerle kendileri. Ancak sinema açısından mesele, filmlerin her hâlükârda mesleklere bakışı ciddi anlamda etkileme gücünün bulunması ve bunu da oldukça etkili kullanması (Ünal, 2024). Şöyle genel bir örnekten ilerleyebiliriz: Örneğin hiç ziyaret etmediğiniz yerler, tanımadığınız kültürler ve insanları düşündüğünüzde, zihninizde hemen belirli görsel imajlar ve bunlarla bağlantılı yargılar, hisler, düşünceler ve değerler oluşuyorsa, sizce hiç görmediğiniz, tanımadığınız bu kişi ve konular hakkında bu tür canlı kanlı imajlar nereden geliyor? Büyük ihtimal filmler, diziler, haberler, belgeseller; başka bir ifadeyle medyadan! Bu noktada başkarakterle özdeşleşme ve *katarsis* üzerine kurulan filmler tekrarlı temalar, arketipler ve söylemler üzerinden aslında hiç fark ettirmeden zihinlerimizde belirli imajların oluşmasına ve yerleşmesine neden oluyor. Bu nedenle filmlerin hekimler için inşa ettiği temalara ve karakterlere bakmak, bu imajların ne olduğunu keşfetmek, doktorluğa yönelik bazı kalıp değerlerin, bakış açılarının ve yargıların arka planını anlamak açısından önemli.

Hekimler üzerine sinema tarihinde çok sayıda film var ve hepsini incelemek mümkün değil. Ama film endüstrisinin tekeli elinde tutan Amerikan sinemasına göz atmak önemli. O nedenle sağlık çalışanlarına ve sağlık pratiklerine yönelik en beğenilen filmler arasında yer alan şu yapımlardan hareket edebiliriz: *Elephant Man* (David Lynch, 1980), *Awakenings* (Penny Marshall, 1990), *The Doctor* (Randa Haines, 1991), *And the Band Played on* (Roger Spottiswoode, 1993), *Patch Adams* (Tom Shadyac, 1998), *Wit* (Mike Nichols, 2001), *Something the Lord Made* (Joseph Sargent, 2004), *Painted Veil* (John Curran, 2006), *Contagion* (Steven Soderbergh, 2011) ve *Concussion*'ın (Peter Landesman, 2015) yanı sıra yakın zamanda çekilen *Joy* (Ben Taylor, 2024). Nitekim bu filmler incelendiğinde bazı ilginç sonuçlar ortaya çıkıyor.

Doktorluk insanlık için kendini adamak mıdır?

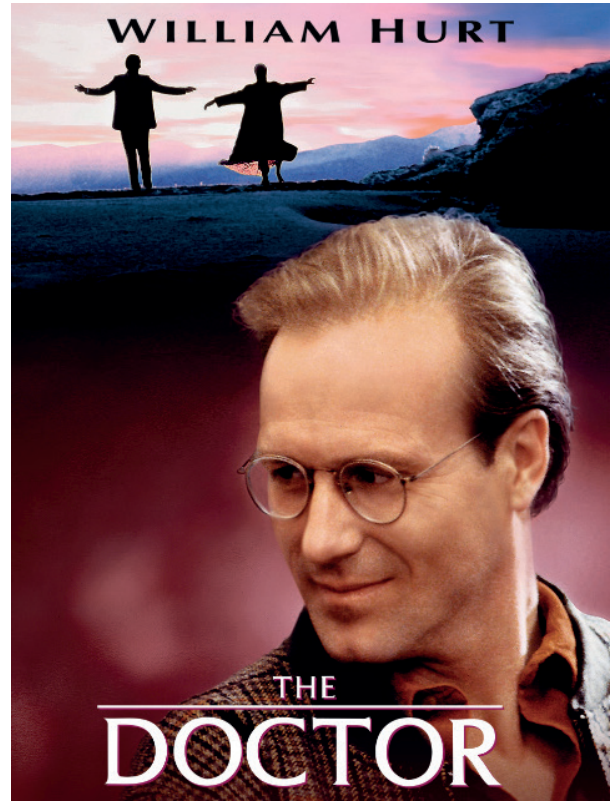
Filmlerin, hekimliğin ne olduğu konusunda benzer ve tekrarlı bir söylem inşa ettiği görülmektedir: Hekimlik, kişinin kendisini insanlığa adadığı, gerektiğinde insanlık için feda ettiği, tüm bu nedenlerle de insanlığın “kurtarıcısı” ulvi bir meslek. Örneğin, *Contagion*'da doktor, dünyayı saran salgına son verme ihtimali olan aşığı hayatını riske atarak kendi üzerinde dener ve insanlığı kurtarır. Diğer doktor da ölene kadar görevi başından ayrılmaz. *Painted Veil*'de doktor kendisinin de hastalığa yakalanabileceği riskine rağmen yerel halkı yalnız bırakmaz, sonunda o da salgında hayatını kaybeder ama birçok insanın kurtulmasını sağlar. *Joy*'da doktorların azmi sayesinde bugün çiftlerin tüp bebekle çocuk sahibi olabilme imkanına kavuştuğunu izleriz. *Something the Lord Made*'de “mor bebek sendromu”ndan yenidoğan ölümlerinin önüne geçilebilmesi, hayatlarını bu sorunun çözümüne adayan doktorlar sayesinde. *Concussion*'da adli tıp uzmanının kendini gerçeklere adanması ve kararlılığı, Amerikan futbol liginde oyuncuların ölüm nedeninin ortaya çıkmasını sağlar. *And the Band Played on*'da

doktorların gece gündüz yılmadan, maddi sınırlılıklara rağmen çalışmaları sayesinde AIDS'in ne olduğu keşfedilir.

Doktorluk sınırlarını zorlamak mıdır?

Filmler, doktorların insanlık için çalışırken gerektiğinde kalıpları zorlaması, bildiğiyle yetinmemesi, önyargılara karşı durması ve devamlı açık fikirli olması gerektiği söylemini de inşa etmektedir. Hatta yeni tedavi yöntemlerinin keşfinin ve insanların hayatının ancak buna bağlı olduğu mesajı verilmektedir. Örneğin *Awakenings*'de doktor, tedavisi imkânsız görünen hastalar için diğer doktorların “umutsuz vaka” bakışını kabul etmek yerine çözüm arar, onların kısa süre de olsa tekrar normal hayatlarına dönmelerini sağlar. *Patch Adams*'da doktor adayı, tıp fakültesinde kendilerine öğretilen katı kurallar ve hastalarla mesafeli iletişim anlayışı yerine onlarla etkileşim ve diyalogu artırmaya odaklanır ve tedavi yöntemlerinde doktorların kalıpların dışında düşünmesi gerektiğini savunur. *Concussion*, *Joy* ve *Something the Lord Made*'de hekimler ve sağlık çalışanları toplumsal dışlanmaya, “Tanrı'nın işine karıştıkları suçlamalarına”, nefret söylemlerine ve işlerinin riske girmesine rağmen çalışmalarını devam ettirdiği için insanlık için önemli sonuçlar alınır. *And the Band Played on*'da doktorlar AIDS'i, siyasi zorluklara ve risklere rağmen gözardı etmeden araştırdığı için hastalığın ne olduğu keşfedilir. *Elephant Man*'de doktor tedavi edemese de hastaya karşı şefkatli yaklaşarak ve toplumsal aşağılamayı kırmaya çalışarak, onun ömrünü onurlu şekilde geçirmesini sağlar. Tüm bu doktorların çabası sayesinde hastalar ya hayata umutla bakar ya da iyileşir, tıpta keşifler yapılır ve hatta insanlık kurtarılır.

Ancak şunu da belirtmekte yarar var. Bu araştırmacılığın ve kendini adamanın bir sınırı var mı? Bu filmlerde olmasa bile diğer araştırmalar filmlerin bu konuda da sınır çizdiğini göstermektedir. Örneğin, “Tanrı kompleksi” yaşayan doktorlar, filmlerde “deli bilim adamı” (Flores, 2002) olarak kötü adam rolünde olumsuzlan-

maktadır. Böylelikle filmlerde, doktorların hayat kurtarıırken kendi sınırlarının farkında olmasına yönelik imgeler oluşturulduğu da görülmektedir.

Doktorluk, mesafe ve duyarsızlaşmak mıdır?

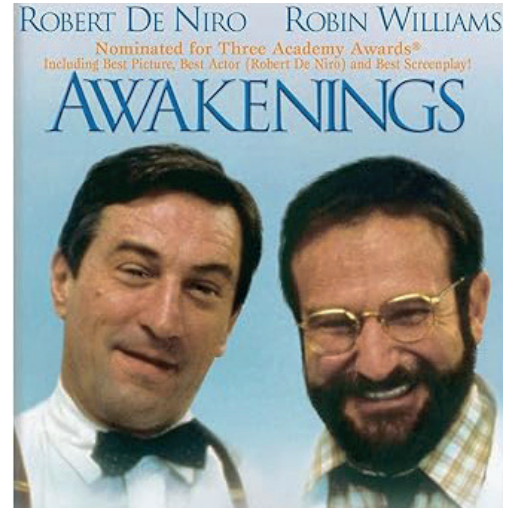
Doktorluk için en dikkati çeken tema ise doktor-hasta ilişkisinin filmlerdeki merkeziliğidir. Nitekim 1909-2007 yıllarında çekilen filmlerde yüzde 61,3 oranında doktor-hasta ilişkisinin ele alındığı görülmektedir ve bu oran son dönemde artmıştır (Virzi et al., 2017). Yukarıdaki filmlere bakıldığında da benzer durum söz konusudur. *Awakening*, *Patch Adams*, *The Doctor*, *Wit*, *Elephant Men*, *Joy*, *And the Band Played on*'da doktorların hastalara ideal veya duyarsız tavırları ele alınmaktadır. Bu noktada, özellikle hastaya duyarlılığı anlatan *Patch Adams*, kansere yakalandıktan sonra kendisinin ve diğer doktorların hatalarını görerek hekimlikte yeni anlayış benimseyen doktoru anlatan *The Doctor* ile başkarakter bir hasta olsa da doktorların hastalığı iyileştirmeye odaklanırken nasıl du-

yarsız kaldığını, hastayı nasıl nesneleştirdiğini ve hatta insanlıktan çıkardığını anlatan *Wit* filmi öne çıkmaktadır. Bu noktada filmler, doktorluğun sadece hayat kurtarmak değil hayata dokunmak olduğuna, hastalığı tedavi kadar hastanın yaşam kalitesinin de hesaba katılması gerektiğine yönelik mesajlar vermektedir.

Sistem ne kadar suçlu?

Filmlerde anlatılanlar kadar anlatılmayanlar da önemlidir; bu sayede filmlerin ideolojileri çözümlenebilir. Araştırmalar Amerikan sinemasında hekim temsillerinin ilk dönemlerde daha ideallik üzerine kurulurken, sağlıkta teknolojinin hayatın içine daha fazla girmesi, modernleşen hastaneler ve sağlık sektöründeki şirketleşmeyle giderek olumsuz imgelere evrildiğini gösteriyor (Jiwa, 2012; Virzi ve di-

ğerleri, 2017; Flores, 2002; Dan, 2000; Glasser, 2010). İncelenen filmlerde sadece *The Doctor* filminde sağlık sistemine ve *And the Band Played on*'da ABD yönetimine yönelik genel bir eleştiriye rastlanırken, ABD'de sigorta şirketlerinin sağlık sektöründeki hakimiyeti ve baskısı, sağlığın ticarileşmesi ve diğer sistemsel ve yapısal sorunların filmlerde çok fazla ön plana çıkarılmadığı görülmektedir. Bu da filmlerin doktorları duyarsızlıkla suçlarken, doktorları bu duruma iten koşulları görmezden geldiğini göstermektedir. Ayrıca Flores (2002), merhamet ve idealizmin erken dönem doktor filmlerinde yaygınken, 1990'lardan itibaren giderek azaldığına ve egoist ve maddiyatçı tasvirlerin arttığına işaret eder. Birlikte ele alındığında Amerikan filmlerinin sistemi sorgulamak ye-

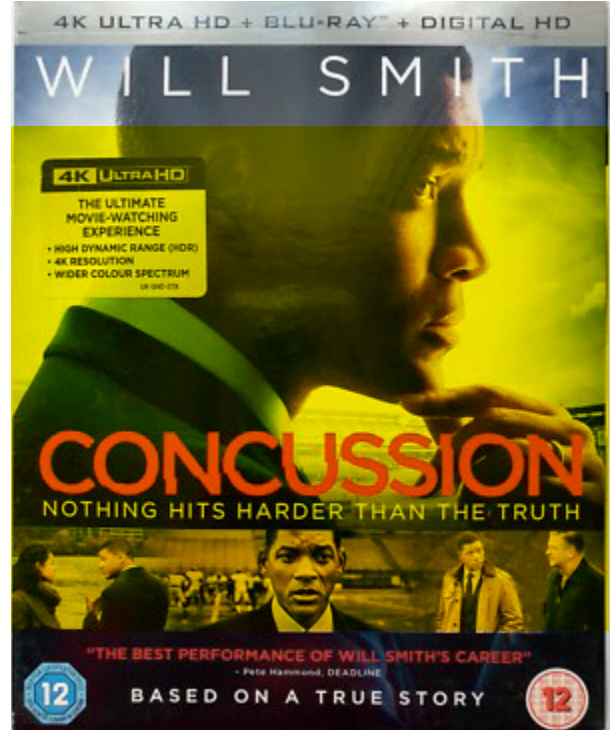
rine, doktor eleştirileriyle sınırlı kaldığını ve doktorları maddiyatçı ve egoist olarak sistemsel sorunların “günah keçisine” dönüştürdüğünü söylemek mümkün.

Doktorlar eril mi?

Yukarıdaki doktorluk/sağlık çalışanı filmlerine karakter inşası açısından bakıldığında ise çeşitlilik var: Doktorlar/sağlık çalışanları farklı zaman, mekân, uzmanlık alanı, yaş, fiziksel özelliklerle sunulmaktadır. Ancak karakter inşasında bir noktada baskınlık göze çarpmaktadır. Bu filmlerde ana karakterler olarak doktorların/sağlık çalışanlarının 11’i beyaz erkek, 2’si siyahi erkek, 3’ü kadındır. Kadınlardan ise sadece son dönemde çekilen *Joy* filmindeki hemşire başkarakter olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nitekim araştırmalar da benzer sonuçları ortaya koyuyor. Flores (2002) incelediği 131 filmin çoğunda doktorların erkek olduğunu belirtir. 1990-2020 dönemindeki 1226 filmdeki 2295 doktordan yüzde 18,6’sı kadın, yüzde 81,4’ü erkektir (Odei, Herrera, Huang, et al., 2023). Benzer şekilde 1909-2007 yıllarındaki filmlerde doktorların 11,3’ü kadın, 88,7’si erkek olarak tespit edilmiştir (Virzi et al., 2017). Bu da Hollywood’un hekimlik mesleğini daha çok eril bir meslek olarak gördüğünü göstermektedir. İronik biçimde ana karakterin kadın olduğu *Joy* filminin sonunda da kadın çalışanın alandaki çabalarının tıp dünyasında takdir edilmesinin yılları bulduğunu öğreniriz.

Tüm bu unsurlar, filmlerde baskın bir hekimlik ve sağlık çalışanı portresinin inşa edildiğini, mesleğin normları ve idealleri üzerine bazı söylemlerin pekiştirildiğini göstermektedir. Filmlerde doktorluk bir yandan insanlık için elzem bir meslek olarak inşa edilip fedakârlık ve araştırmacılıkla olumlanırken, diğer yandan mesleki duyarsızlıkla eleştirilmektedir. Doktorluğu eril meslek olarak gösteren filmler, sağlık sektörünün yapısal ve sistemsel sorunlarına ise ya yüzeysel şekilde değinmekte ya da görmezden gelmektedir. Bu noktada filmlerin,

hekimlik mesleğini ve tıbbın gelişmesini daha çok doktorların kendini adamasına, ideallğine, sorunları da doktorların kibrine ve hatalarına bağladığı, sistemi gerçek anlamda eleştirmeyip doktorları sorunların “günah keçisi”ne dönüştürdüğü görülüyor. Tabii ki genelleme yapabilmek için daha kapsamlı araştırmalara ihtiyaç var ama yine de incelenen filmler üzerinden genel tespit olarak Amerikan sinemasının hekimlik temsillerine ikircikli yaklaştığını söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Dans, P.E. (2000). *Doctors in the Movies*. Bloomington Ill., Medi-Ed Press.
- Flores, G. (2005). Doctors in the movies. *Archives of Disease in Childhood*. DOI: 10.1136/adc.2003.048843
- Glasser, B. (2010). *Medicinema: Doctors in Films*. Radcliffe Publishing.
- Jiwa M. (2012). Doctors and the media. *AMJ*, 5(11), 603-608. <http://dx.doi.org/10.4066/AMJ.2012.1562>
- Odei BC, Herrera S, Huang C, et al. Portrayal of Women as Physicians in Movies, 1990-2020. *JAMA Intern Med*. 2023;183(10):1168-1170. doi:10.1001/jamainternmed.2023.2913
- Ünal, B. (2024). *Sinemada Gazeteciler: Anlatılar, Arketipler, Mitler*. AA Kitap.
- Virzi, A., Dipasquale, S., Signorelli, M.S., Bianchini, O., Previti, G., Palermo, F., Aguglia, E. (2017). Movie portrayals of physicians and the doctor – patient relationship. *Journal of Evidence-Based Psychotherapies*. Vol: 17(1).